

PREDGOVOR

S prvim sveskom *Hrvatske enciklopedije* u izdanju Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* prisjećamo se prethodnih izdanja istoga naslova. *Hrvatska enciklopedija* pojavila se prvi put prije više od stotinu godina u Osijeku 1887. Prvi svezak uredili su Ivan Branislav Zoch, rođen u Slovačkoj, i Josip Mencin. Taj je prvi svezak obuhvaćao natuknice od *A* do *Bžedusi*. Drugi je svezak izašao 1890., također u Osijeku, a obuhvaćao je natuknice *C–Gzel*. Uredio ga je Zoch sam i s tim je sveskom prestalo izlaženje prve enciklopedije pod hrvatskim imenom već prije jedanaest desetljeća. Trebalo je proći punih pol stoljeća do izlaska nove enciklopedije s hrvatskim imenom na korice.

God. 1936. zamislio je i god. 1938. pokrenuo Mate Ujević izdavanje nove *Hrvatske enciklopedije* okupivši širok krug podupiratelja i istaknutih suradnika. Nakon intenzivnih priprema i užurbana rada pojavio se u doba Banovine Hrvatske, god. 1941. pred sam rat, prvi svezak, koji je obuhvaćao natuknice *A–Automobil*. Sljedeći svesci, II–V, izašli su već u tijeku rata, s time što je posljednji, peti svezak, koji je završavao natuknicom *elektrika*, izašao pred sam konac II. svjetskog rata i nove su mu vlasti uništile gotovo cijelu nakladu, tako da V. svezak Ujevićeve enciklopedije pripada pravim hrvatskim knjižnim rijetkostima.

Prva su dva pokušaja da se izda enciklopedija pod hrvatskim imenom prekinuta nakon nekoliko svezaka – Zochov zbog nepovoljnih prilika za takve pothvate, Ujevićev zbog političkoga nasilja. No zasluge njihovih pokretača ostaju trajno zabilježene u hrvatskoj kulturnoj povijesti. Zoch je jedan u nizu Slovaka zaslužnih u XIX. st. za hrvatsku kulturu (zagrebački nadbiskup kardinal Haulik, Stjepan Moyses, Bogoslav Šulek), a Mate Ujević ostao je u pedesetim i šezdesetim godinama istaknutim likom hrvatske leksikografije i enciklopedike.

Današnja *Hrvatska enciklopedija* pokrenuta je u slobodnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj i uvjereni smo da će biti bolje sreće od svojih prethodnica. Pripada tipu općih enciklopedija, što znači da sustavno, cjelovito, temeljito i povezano izlaže činjenice o čovjeku, o živom i neživom svijetu našega planeta, o svemiru i o svim područjima duha, od povijesti, arheologije, jezikoslovlja i matematike do kemije i biomedicine, strojogradnje, informatike i astronomije, ali istodobno nastoji pružiti i obilje provjerenih podataka o Hrvatskoj u prošlosti i današnjici, o istaknutim Hrvatima u domovini i svijetu, o doprinosu koji su oni tijekom mnogih stoljeća dali svjetskoj povijesti, kulturi, znanosti i umjetnostima.

Hrvatska enciklopedija treba popuniti one praznine što su u dosadanjim enciklopedijskim djelima, izdavanima u svijetu ili pak pod jugoslavenskim režimima na našem tlu, nastale sustavnim prešućivanjem nekih činjenica o Hrvatskoj i Hrvatima, a valja i ispraviti ono što je u jugoslavenskim priručnicima (1918–1941. i 1945–1990) iskrivljavano upornim umanjivanjem neospornih hrvatskih vrjednota, prikrivanjem odsudnih podataka o hrvatskome uljudbenom, narodnosnom i državnopravnom kompleksu. Dakle, osim općih znanja *Hrvatska enciklopedija* želi dati potpun i pouzdan prikaz hrvatske povijesti i kulture, geopolitičkoga smještaja, prirodnih bogatstava i prirodnih ljepota Hrvatske, njezinih zemljopisnih obilježja i njezina gospodarstva. Želi dalje iscrpno prikazati tradicionalno pučko blago hrvatskoga naslijeđa, nepristrano prikazati borbu hrvatskoga naroda za slobodu i za samostalnu državu, za očuvanje tih stečevina u Domovinskome ratu, kada se istodobno vodila ogorčena borba u neravnopravnim i krajnje nepovoljnim uvjetima i izgrađivao demokratski ustroj mlade države. *Hrvatska enciklopedija* bit će dakle pouzdan izvor svih mogućih podataka o Hrvatskoj i o Hrvatima.

Pri tome nisu zaboravljeni ni Hrvati izvan domovine. Njima se posvećuje posebna pozornost, bez obzira je li riječ o starim hrvatskim naseljima nastalima još u doba osmanskih nadiranja (Gradišće i susjedstvo, dio Hrvata u Mađarskoj, Molise, dio Hrvata u Rumunjskoj i u Bačkoj), ili je posrijedi novije iseljeničtvo XIX. i XX. stoljeća, nastalo zbog teških gospodarskih prilika u Hrvatskoj, i političko izbjeglištvo kao posljedica II. svjetskog rata i poratnoga komunističkog režima. Stotine tisuća hrvatskih iseljenika rasute su po zemljama zapadne Europe i po prekomorskim zemljama od Ognjene zemlje do Velikih jezera, od Australije i Novog Zelanda do Južnoafričke Republike.

Osobita pak pozornost posvećena je hrvatskim manjinama u pograničju susjednih zemalja (Mađarska, SR Jugoslavija). Posve istaknuto mjesto zauzimaju Hrvati u Republici Bosni i Hercegovini, državi u kojoj su Hrvati jedan od triju konstitutivnih naroda. Hrvati u Bosni i Hercegovini i Hrvati podrijetlom iz Bosne i

Hercegovine nisu izgradili samo vlastitu kulturu u zavičajnome prostoru kao neodvojen dio cjelovite hrvatske kulture nego su dali i neprocjenjiv doprinos duhovnosti, kulturi, znanosti, politici, vojništvu i gospodarstvu u samoj Republici Hrvatskoj. Zato, a i zbog svoga zemljopisnog položaja, i sama Bosna i Hercegovina zaslužuje razmjerno veću pozornost nego druge zemlje što graniče s Hrvatskom.

Sve to drugim riječima znači da je *Hrvatska enciklopedija* u svojoj biti općom enciklopedijom, ali s pojačanom nacionalnom sastavnicom. U tome pogledu ona nastavlja tradiciju Ujevićeve enciklopedije. Iako je nemoguće u cijelosti razgraničiti opće od posebnoga, jer se u konkretnoj obradbi to dvoje često prepleće, može se ipak reći da je, uzevši u obzir prosjek zbog različita karaktera pojedinih slova, u *Hrvatskoj enciklopediji* oko 30% prostora posvećeno nacionalnoj građi, a oko 70% sveopćemu pojmovniku i Zemlje i svemira.

Ova je enciklopedija rezultat petostoljetne tradicije hrvatske i leksikografije i enciklopedike. Treba imati na umu da Hrvatska u starijim razdobljima ne zaostaje za drugim europskim zemljama u rječničkim izdanjima, a što se tiče same enciklopedike, riječ »enciklopedija« prvi je u današnjem značenju upotrijebio Zagrepčanin Pavao Skalić (1534–1575) radeći u Švicarskoj. Ne mogu se ne spomenuti ni poznati Minervin leksikon iz doba između dva svjetska rata ni izdanja Leksikografskoga zavoda, osnovanoga god. 1950. Unatoč općim uvjetima što su vladali do 1990. i usprkos raznim pritiscima izdanja Leksikografskoga zavoda zadržavala su koliko je to god bilo moguće osnovnu znanstvenu objektivnost. U tom su smislu ona bogat izvor raznovrsnih podataka za *Hrvatsku enciklopediju* (njezin je I. svezak 177. svezak zavodskih izdanja). Uz cio niz posebnih strukovnih enciklopedija i leksikona, izdanih od 1950. do danas i visoko ocjenjivanih i u nas i u svijetu, važna su i opća djela, to jest tri izdanja *Enciklopedije Leksikografskoga zavoda* odnosno *Opće enciklopedije* i dva opća leksikona, kao i razna druga izdanja (znanstveni atlasi, bibliografije, specijalni rječnici, i dr.). Svim tima u širem smislu leksikografskim djelima, i ljudima i opremom što su ih omogućili, stvorena je čvrsta, trajna i visoko vrijedna podloga za *Hrvatsku enciklopediju* i druga leksikografska izdanja što se pripremaju ili će tek biti pokrenuta, a to vrijedi prije svega za posljednje, III. izdanje *Opće enciklopedije*, kojemu je glavni urednik vrsni leksikograf i publicist Josip Šentija.

U svemu tome valja vidjeti neprocjenjivu zaslugu velikoga hrvatskog književnika i polihistora Miroslava Krleže (1893–1981), osnivača i prvoga ravnatelja Zavoda koji nosi njegovo ime, i Mate Ujevića (1901–1967), svestranoga leksikografa i Krležina pomoćnika. Ni mnogo veći narodi nemaju takva općekulturnog spomenika kakav su ta dvojica ostavila hrvatskomu narodu.

Hrvatska enciklopedija odlikuje se i nekim prednostima u usporedbi sa sličnim stranim izdanjima. Ona nastoji dosljedno i uredno obraditi tuđa vlastita imena, donijeti što precizniju, objektivniju, dosljedniju i znanstveno utemeljenu fonetičku transkripciju. U *Hrvatskoj enciklopediji* postupa se jednako s prezimenima i zemljopisnim imenima iz svih stranih jezika. Za one što se pišu latinicom donosi se izvoran oblik, uz točan strani izgovor u podrobnoj fonetskoj transkripciji. S drugih se pak pisama (ćirilica, grčko i arapsko pismo, i dr.) donosi uobičajen hrvatski oblik, uz preciznu latiničku transkripciju i uz već spomenutu fonetsku transkripciju. To omogućuje nesmetano traženje dopunskih podataka u stranim enciklopedijama. Za strana vlastita osobna imena, zato jer se često ponavljaju, donosi se u uvodnome dijelu abecedni popis uz fonetsku transkripciju.

Kao leksikografski priručnik *Hrvatska enciklopedija* može zadovoljiti potrebe za najrazličitijim vrstama obavijesti u obitelji, u različitim školama i fakultetima, na poslu. To je izdanje kojim će se služiti svi naraštaji širokoga čitateljstva, od učenika, studenata, novinara i poslovnih ljudi do domaćica i umirovljenika, kako radi stjecanja ili provjere znanja tako i za čitanje zanimljivih tekstova u slobodnome vremenu.

Hrvatska enciklopedija predviđa se u 11 svezaka, a sadržavat će oko 1 000 000 redaka teksta te oko 10 000 ilustracija, prvenstveno u crno-bijeloj tehnici, ali i u boji. Prvi svezak sadrži članke od *A* do *Bd*, obuhvaća 7400 natuknica, odnosno 80 000 redaka teksta, s 1539 crno-bijelih ilustracija, 164 ilustracije u boji i 17 karata u boji. Iz tiska izlazi i čitateljstvu se predstavlja 5. svibnja 1999., na Dan hrvatske leksikografije.

Glavni urednik